

Jaapani päritoluga sõnade kasutamisest eesti tekstis

Emakeele Seltsi keeleteimkonna soovitus (30.06.2008)

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas oma koosolekul 23. mail ja 20. juunil 2007 jaapani päritoluga sõnade vormistust eesti tekstis ja tõdes vajadust kindlamate reeglite järele. Aruteludes osalesid peale keeleteimkonna liikmete Maret Nukke ja Enn Veldi. Soovituse teksti täpsustati hilisemas kirjavahetuses ja kinnitati 30. juuni 2008. a koosolekul.

Võõrkeelse päritoluga sõnu saab eesti keeles kasutada põhiliselt kahel kujul: **võõrsõnaks mugandatuna** (eesti kirjaviisis, säilida võivad võõraks peetavad struktuurijooned) või **originaalkujul, tsitaatsõnana** (võõrkeele kirjaviisis, hääldus on võõrkeelelähedane). Tsitaatsõnade kirjutamisel tuleb neid muust tekstist eristada, kasutades näiteks kursiivkirja.

Kui lähtekeeleks on keel, mis ei kasuta ladina kirja, siis vastab tsitaatsõnana kirjutamisele see, kui me kirjutame vastava sõna ümber ladina tähestikku samade reeglite järgi, mida kasutatakse selle keele nimede kirjutamisel.

Jaapani sõnad tsitaatsõnana

Jaapani nimede kirjutamiseks kasutatakse Eestis nn Hepburni parandatud transkriptsiooni, mis on maailmas kõige levinum latinisatsioon. Sellele vastavalt tuleb ka võõrsõnaks mugandamata jaapani sõnu tsitaatsõnadena kirjutada **Hepburni transkriptsioonis**, mis põhijoontes on inglispärane ja milles pikki vokaale märgitakse pikkuskriipsuga vokaalitähe peal¹. Jaapani nimede ja tsitaatsõnade hääldamise juhiseid pakuvad „Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006” ning käsiraamat „Maailma kohanimed” (Tallinn 1999).

Näiteid tsitaatsõnana kasutatavatest jaapani sõnadest: *amiuchi*, *izori*, *kimedashi*, *tsukidashi* (sumotermid), *sukiyaki*, *yakitori*, *sashimi*, *sōmen*, *wasabi* (Jaapani kööki puudutavad terminid)².

Jaapani sõnad võõrsõnana

Võõrsõnaks mugandamisel asendatakse Hepburni transkriptsiooni tähevasted järgmiselt:

- 1) *ch* > *tš*, *j* > *dž*, *sh* > *š*, *y* > *j* (näiteks *geiša*, *suši*);
- 2) esimese silbi pikka vokaali võib märkida eesti pika vokaaliga (*nō*-teater > nooteater, *sūdoku* > suudoku);
- 3) järgsilbi dünaamilist rõhku ei märgita (sõnaraamatus aga lisatakse vastavale silbile rõhumärk): *tsunami* (hääldus: *tsuna´mi*), *mikado* (hääldus: *mika´do*).

¹ Pikkuskriipsu asemel võib vahel ka näha tsirkumfleksi (*ô*, *û*).

² Kui jaapani sõna mugandamata kujul ei sisalda teisiti häälduvaid tähti (*ch*, *j*, *ō*, *sh*, *z*, *ū*, *w*, *y*), siis ei ole tsitaatsõna kirjaviisi kasutamine vajalik.

Võõrsõnaks on otstarbekas mugandada vaid väike hulk sõnu, mis meil on muutunud üldtuntuks või mis on varasemast ajast traditsiooniliselt kirjakeelde jäänud. Mõned sõnad on üleminekujärgus, kus neid võib kasutada nii tsitaatsõnana kui ka võõrsõnana. Tähele tuleb panna nende erinevat vormistust (võõrsõna on tavakirjas, tsitaatsõna kursiivis vm esiletõstus): vrd suši ja *sushi*, nooteater ja *nō*-teater, šogun ja *shōgun*. Erandjuhtudel on varasema mugandi kõrvale kujunenud Hepburni transkriptsiooni kirja pildi põhjal lihtsustatud hääldusega mugand, vrd džuido ja judo (täpne transkribeerimine oleks *jūdō*).³

³ „Eesti õigekeelsussõnaraamatus ÕS 2006” on praegu märksõnadena antud ilma kursiivita no-teater, sushi, samuti juudo; keeleteoimkonna soovitus täpsutab siinkohal nende sõnade kirja pilti. Võõrsõna „šogun” on erandlikult lühikese vokaaliga, kuigi reeglipärane mugandus oleks „šoogun”.